

СІМЕЙНА ПЕДАГОГІКА

**ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
ТА ЗАВДАНЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
для студентів спеціальності 013 «Початкова освіта»**

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

СІМЕЙНА ПЕДАГОГІКА

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
ТА ЗАВДАНЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
для студентів спеціальності 013 «Початкова освіта»

Чернігів
2019

УДК 159.924.7:37](076)

С 37

Укладач: *Скорик Тамара Володимирівна*,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри мистецьких дисциплін

Рецензенти: *Дорошенко Т.В.*, доктор педагогічних наук,
завідувач кафедри мистецьких дисциплін
НУЧК імені Т.Г. Шевченка;

Острянюк Т.С., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи ЧНТУ

С 37 **Сімейна педагогіка.** Тематика практичних занять та завдань самостійної роботи для студентів спеціальності 013 «Початкова освіта »/ Укл. : Скорик Т.В. – Чернігів : НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2019. – 80 с.

УДК 159.924.7:37](076)

Рекомендовано вченою радою
факультету дошкільної, початкової,
дошкільної освіти і мистецтв
Національного університету імені Т.Г. Шевченка
(Протокол № 9 від 26.06.2019 р.)

©Т.В. Скорик, 2019

ПЕРЕДМОВА

Сім'я – це середовище для повноцінного життя і розвитку кожної особистості. Ця ідея підкріплена Конвенцією ООН про права дитини, яка проголошує права дитини на проживання в родині, так як саме родина – це безпосереднє соціальне середовище, що має максимальні можливості порівняно з іншими соціальними інститутами, для поступового залучення до соціальних та емоційних цінностей, до виконання соціальних ролей, становлення соціальної та емоційної компетентності особистості.

Навчальна дисципліна «Сімейна педагогіка» розкриває сучасні наукові уявлення про педагогіку сімейного виховання, доцільні шляхи і засоби сімейного виховання дітей.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є методи, форми та засоби сімейного виховання, особливості виховання дітей у родині.

Навчальна дисципліна має міждисциплінарні зв'язки із психологією, педагогікою, філософією, логікою, етикою, естетикою, фізіологією та гігієною.

Мета навчальної дисципліни «Сімейна педагогіка»: розкрити сучасні наукові підходи до методів та засобів сімейного виховання, сформулювати у студентів необхідні вміння та навички консультування батьків з питань сімейної педагогіки.

Курс «Сімейна педагогіка» зорієнтований на забезпечення студентів знаннями про специфіку сімейного виховання, роль батьків та інших членів родини у формуванні особистості

дитини, особливості статевої ідентифікації хлопчиків і дівчаток та врахування цього фактора у сімейному вихованні, методи педагогічного впливу батьків та доцільність їх використання.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Сімейна педагогіка» є:

– ознайомити студентів з актуальними питаннями життя сучасної сім'ї, теорією та практикою родинного виховання;

– сформуванню у студентів педагогічну культуру сімейного виховання, психолого-педагогічну готовність до створення сім'ї;

– сформуванню у студентів потребу у саморозвитку та збагаченні педагогічного досвіду щодо сімейного виховання.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми після вивчення навчальної дисципліни, студенти будуть

знати:

сутність сімейного виховання та місце сімейної педагогіки в системі педагогічних наук; засоби, методи та принципи виховання дітей в сім'ї; завдання та зміст провідних напрямів родинного виховання; основні положення провідних педагогічних теорій щодо сімейного виховання; погляди відомих педагогів на сімейне виховання; шляхи та методи попередження і усунення сімейних конфліктів; сучасні методи вивчення сім'ї та досвіду сімейного виховання; причини, що породжують недоліки сімейного виховання та шляхи підвищення педагогічної культури батьків;

вміти:

ідентифікувати типи сімей; вивчати виховний потенціал сім'ї; обирати доцільні методи та засоби сімейного виховання; виявляти здібності і нахили дитини; надавати психологічну і педагогічну допомогу сім'ям.

Така побудова курсу надає можливості оволодіти компетентностями щодо вирішення проблем сім'ї та сімейного виховання.

Викладання предмета передбачає лекції та семінарські заняття, які забезпечують формування стійких знань основ сімейного виховання. Значна увага приділяється питанням самостійної підготовки студентів, в ході якої опрацьовується додаткова література, виконуються індивідуальні навчально-дослідні завдання та реферати на запропоновані теми.

Дані методичні вказівки призначені для підготовки студентів до практичних занять та виконання самостійної роботи з дисципліни «Сімейна педагогіка» і сприятимуть більш ґрунтовному вивченню курсу.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1 СІМЕЙНА ПЕДАГОГІКА ЯК ГАЛУЗЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

Тема 1. Предмет, мета і завдання сімейної педагогіки. Сім'я як соціальний інститут

Мета та завдання курсу. Предмет, мета і завдання сімейної педагогіки. Основні поняття сімейної педагогіки. Місце сімейної педагогіки в системі педагогічних наук. Зв'язок сімейної педагогіки з іншими науками. Розвиток теорії сімейного виховання на теренах України.

Соціальна роль сім'ї. Чинники виховного впливу сім'ї. Функції сім'ї. Типи сімей. Класифікація сімей за виховними умовами.

Тема 2. Провідні принципи та напрями сімейного виховання

Реалізація принципів сімейного виховання. Загальні та специфічні принципи у сімейному вихованні. Характеристика напрямів виховання дитини в сім'ї. Мета, завдання та зміст розумового, трудового, морального, національного, естетичного, екологічного, правового, фізичного, статевого виховання.

Тема 3. Методи сімейного виховання

Класифікація методів сімейного виховання: огляд підходів. Методи формування свідомості та методи формування суспільної поведінки у сімейному вихованні. Приклад як основний метод сімейного виховання. Проблема вибору методів сімейного виховання. Методи покарання і заохочення у сімейному вихованні. Сучасні підходи до методів сімейного виховання.

Змістовий модуль 2. ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

Тема 4. Особливості виховання в сім'ї від найдавніших часів до епохи середньовіччя

Мета та зміст сімейного виховання в найдавніші часи. Особливості виховання в домашніх умовах. Провідна мета виховання у первісному суспільстві. Виховання дітей на території Київської Русі. «Повчання» Володимира Мономаха.

Тема 5. Реалізація ідеї всебічного розвитку особистості в гувернерських виховних системах XVI–XVIII століть

Система домашньої освіти до XVIII ст. Педагогіка нового часу. Розвиток практики домашнього виховання. М. Монтень «Про виховання дітей»: основна мета виховання. Родинне виховання дошкільників у роботі Я. Коменського «Материнська школа»: якості, які необхідно прищеплювати дітям. Дж. Локк «Думки про виховання»: мета виховання, проблема виховання здорової дитини, виховна система. Педагогічні ідеї Ж. Руссо у книгах «Софі, або жінка», «Юлія, або Нова Елоїза». Видатні педагоги України: Г. Сковорода, Є. Славинецький. Діяльність братських шкіл в Україні.

Тема 6. Проблеми формування особистості в теорії і практиці домашнього виховання у Європі XIX – поч. XX століття

Реформаторське значення педагогічних ідей Й.Г. Песталоцці на домашнє виховання. Педагогічні концепції про виховання у сім'ї Й. Гербарта, А. Дістервега, Ф. Фрєобеля. Виховна система домашнього виховання Й. Песталоцці, опора на народну педагогіку. Система формування особистості Й. Гербарта, розробка етапів і засобів морального виховання. Виховна система А. Дістервега. Г. Спенсер – прибічник винятково домашнього виховання і навчання.

Тема 7. Народна педагогіка про виховний потенціал української родини

Сутність понять «народна педагогіка», «етнопедагогіка». Народна педагогіка про навчання і виховання дитини в сім'ї. Напрями родинного виховання. Народні методи виховання дитини в сім'ї. Традиції, ритуали та цінності сімейного виховання в українській родині. Народний фольклор як засіб родинного виховання. М. Стельмахович про звичаї українського родинного виховання («Українська родинна педагогіка», «Українська народна педагогіка»).

Змістовий модуль 3. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ СІМЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Тема 8. Розвиток теорії родинного виховання в українській педагогіці

Погляди відомих педагогів К. Ушинського, С. Русової, А. Макаренка, В. Сухомлинського на виховання дітей в сім'ї. «Батьківська педагогіка» В. Сухомлинського. Батьківська любов, батьківський авторитет і повага як провідні принципи сімейного виховання у поглядах педагогів. Софія Русова про виховання дитини в домашніх умовах.

Провідні положення сімейного виховання у роботах А. Макаренка («Книга для батьків», «Лекції про виховання дітей» та ін.), В. Сухомлинського («Батьківська педагогіка», «Серце віддаю дітям» та ін.), М. Стельмаховича («Українська родинна педагогіка», «Українська народна педагогіка» та ін.).

Сучасні посібники щодо сімейного виховання: В. Кравця («Психологія сімейного життя», «Психолого-педагогічні основи підготовки школярів до сімейного життя»), авторських колективів за ред. А. Марушкевич («Родинна педагогіка»), В. Постового («Педагогічний словник для молодих батьків», «Консультування сім'ї»), П. Щербань «Родинна педагогіка», Б. Ковбас, В. Костів «Родинна педагогіка».

Тема 9. Роль батька та матері у вихованні дитини

Значення батьківського впливу на розвиток особистості. Роль матері у вихованні дітей. Емоційність у вихованні та батьківська любов. Батько як вихователь, значення батьківського авторитету у вихованні. Криза сучасного батьківства, шляхи попередження впливу кризи на майбутнього сім'янина. Функції батька та стадії розвитку батьківських почуттів.

Тема 10. Сучасні концепції родинного виховання

Концепція «Сім'я і родинне виховання»: основні положення, зміст правового регулювання відносин у сім'ї між батьками і дітьми, виховний ідеал української сім'ї, виховання особливостей характеру дитини, основні завдання родинно-сімейного виховання в умовах сьогодення, методи сімейного виховання, шляхи реалізації концепції.

Концепція «Щаслива родина»: мета, основні принципи сімейного виховання, проблеми сімейного виховання на сучасному етапі, шляхи і способи розв'язання проблем, науково-методичне забезпечення реалізації концепції, очікувані результати у 2021 р.

Тема 11. Стилi сімейного виховання

Стилi батьківської поведінки. Типи хибного авторитету. Ф. Райс про стилі управління у взаєминах батьків і дітей-підлітків. Стилi батьківсько-дитячих стосунків (Є. Смирнова, М. Бикова). Типи неправильного виховання. Характеристика змішаних типів виховання.

Тема 12. Значення гри та іграшки у вихованні дитини в сім'ї

Особливості гри як засобу всебічного розвитку дитини. Універсальні та специфічні ознаки гри. Класифікації дитячих ігор, сучасні підходи до класифікації дитячих ігор. Роль ігрової діяльності у розвитку творчих та розумових здібностей дитини. Виховна і освітня цінність іграшки. Види дитячих іграшок. Вимоги до іграшок. Гра та іграшка у сімейному вихованні.

Змістовий модуль 4. ПРОВІДНІ НАПРЯМИ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ

Тема 13. Морально-патріотичне та громадянське виховання дитини в сім'ї

Моральний розвиток і моральне виховання. Особливості морального виховання. Розвиток внутрішніх моральних якостей. Теорія морального виховання дітей. Проблеми виховання. Завдання морального виховання. Закономірності процесу морального виховання. Національні символи у вихованні у дітей патріотизму. В. Сухомлинський про сутність патріотичного виховання . Труднощі морально-патріотичного виховання дітей у сім'ї та шляхи їх вирішення. Сутність формування громадянської культури особистості у сім'ї. Погляди А. Макаренка на формування громадянської культури . Педагогічні умови формування національної свідомості (М. Стельмахович). ЗМІ та художня книга у становленні громадянина

Тема 14. Розумове та трудове виховання в умовах домашнього виховання

Розвиток теорії розумового виховання. Підходи до розумового виховання дитини в домашніх умовах. Зміст та засоби розумового виховання. Прийоми розвитку сприйняття як умова успішного розумового розвитку.

Завдання розумового виховання дитини в сучасних умовах глобалізації та інформатизації суспільства.

Зміст та засоби трудового виховання дитини в домашніх умовах. Форми організації трудової діяльності дітей. Ознайомлення дітей з працею дорослих. Види праці дітей.

Тема 15. Економічне та екологічне виховання в домашніх умовах

Розвиток теорії економічного виховання. Підходи до економічного виховання дитини в домашніх умовах. Зміст та засоби економічного виховання.

Зміст та засоби екологічного виховання в родині. Здоров'я-збережувальні технології виховання дитини вдома. Виховання у дітей культури життєдіяльності та шанобливого ставлення до природи.

Тема 16. Естетичне виховання в домашніх умовах

Розвиток теорії естетичного виховання. Підходи до естетичного виховання дитини в домашніх умовах. Зміст та засоби естетичного виховання. Естетизація побуту як засіб естетичного виховання дитини вдома.

Значення казки у вихованні дитини. Види казок, естетичний та виховний потенціал казки. Казкотерапія у сімейному вихованні.

Змістовий модуль 5. ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РОДИНИ

Тема 17. Гендерне виховання дітей у родині

Сутність категорії «гендерне виховання». Гендерний підхід в історії освіти. Я. Коменський щодо принципу рівних можливостей для хлопчиків і дівчаток. Погляди Й. Песталоці на розвиток природних задатків відповідно статі дитини. С. Русова щодо проблеми спільного навчання хлопчиків і дівчаток. Біологічна стаття як основа для подальшого статевого дозрівання. Відмінності у психології хлопчиків і дівчаток, що проявляються у пізнавальній, комунікативній, емоційній і поведінковій сферах на різних етапах становлення особистості. Особливості статевої соціалізації хлопчиків і дівчаток.

Виховання дітей різної статі в сім'ї. Особливості виховання дівчинки та хлопчика у сучасних родинях. Проблема гендерного виховання на сучасному етапі.

Тема 18. Правова культура сім'ї та правове виховання

Законодавство України про шлюб і сім'ю. Сімейний кодекс України. Права та обов'язки членів сім'ї, відповідальність перед суспільством за їх дотримання; особисті та майнові відносини. Положення шлюбно-сімейного законодавства, принципи

взаємостосунків членів сім'ї та інших осіб. Порядок і умови одруження та скасування шлюбних відносин.

Правові документи, що регулюють права дитини. Конвенція ООН «Про права дитини». Декларація прав дитини. Правова відповідальність за неналежне ставлення батьків до дітей у сім'ї

Тема 19. Комунікативна культура української родини

Сутність комунікативної функції сім'ї. Засоби розвитку комунікативної культури сім'янина. Засоби та методи розвитку мовлення дитини в сім'ї. Роль казки у розвитку мовлення дитини. Характеристика методів переконання засобами народного мовлення. Вплив спілкування на вихованість дитини.

Становлення культури спілкування у дошлюбний період. Специфічні особливості комунікативної культури сучасного сім'янина.

Змістовий модуль 6. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

Тема 20. Сімейні конфлікти та їх вплив на виховання дітей

Специфіка та характерні особливості сімейного конфлікту. Характеристика кризових періодів розвитку сімейних стосунків. Шляхи врегулювання сімейних конфліктів та стилі поведінки у конфлікті. Характеристика конфліктів між батьками та дітьми. Психологічні характеристики підліткових конфліктів. Основні напрями профілактики конфліктів між батьками та дітьми.

Тема 21. Психологічний клімат сім'ї та сумісність подружжя

Ознаки психологічного клімату сім'ї. Характеристика сумісності подружжя: піраміда сумісності за С. Ковальовим; сумісність темпераментів. Класифікація основних сімейних ролей. Поняття «психологічне здоров'я сім'ї». Характеристика рівнів сумісності. Умови подолання несумісності

Тема 22. Методики дослідження сім'ї

Проблеми дослідження сім'ї. Соціологічні, педагогічні та психологічні методи дослідження сім'ї. Проективні методики як важливий метод дослідження стосунків у сім'ї. Методики дослідження психологічного благополуччя дитини у сім'ї. Особливості використання і спрямованість таких методик: методика АСВ ("Аналіз сімейних взаємостосунків" Е. Г. Ейдемільера); ОСБ (тест-опитувальник ставлення батьків А. Я. Варги і В. В. Століна); методика РАКУ (Виявлення батьківських установок і реакцій Е. Шефера); опитувальник ВБД («Взаємодія батько–дитина» І. М. Марковської).

Тема 23. Педагогічна культура батьків

Психолого-педагогічна підготовка батьків до виховання дитини. Поняття «педагогічна культура батьків». Готовність до усвідомленого батьківства. Шляхи підвищення педагогічної культури батьків. Новітні підходи щодо педагогізації батьків. Зміст виховної роботи серед батьків. Формування усвідомленого батьківства. Школа молодих батьків. Тато-школи. Взаємодія батьків та сімейного вихователя.

Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен

У процесі оцінювання навчальних досягнень студента застосовуються такі методи:

- методи усного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, екзамен;
- методи письмового контролю: самостійна робота, презентації, реферат, есе;
- методи самоконтролю: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз. Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних заняттях, виконання самостійної роботи, контрольну роботу.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких **вимог**:

- своєчасність виконання навчальних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання навчальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності.

Засоби діагностики успішності навчання

Дисципліна має шість змістовних модулів, які охоплюють матеріал усіх тем.

Рівень знань студентів оцінюють за 100-бальною системою, контролюючи якість виконання:

– усних відповідей на практичних заняттях, виконання індивідуальних завдань та самостійної роботи – загалом 70 балів.

– підсумкового контрольного опитування – екзамен (усне або письмове опитування у вигляді відповідей на питання білетів) – 30 балів.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття 1

СТАНОВЛЕННЯ СІМЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ ЯК НАУКИ. СІМ'Я ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ

План заняття

1. Основні етапи становлення сімейної педагогіки.
2. Джерела сімейної педагогіки
3. Мета, завдання та принципи родинного виховання.
4. Функції та типи сімей.
5. Роль сім'ї у процесі виховання особистості

Завдання для самостійної роботи

1. Скласти термінологічний словник визначень базових понять сімейної педагогіки.
2. Розробити образну модель понять «сім'я», «виховний потенціал сім'ї».
3. Проаналізувати досвід виховання єдиної дитини у знайомій сім'ї.
4. Запропонувати візуалізовані моделі різних типів сучасної сім'ї.
- 5.

Література

*Основна: 3, 8, 12, 13, 14.
Додаткова: 16, 2.*

Практичне заняття 2

НАПРЯМИ ВИХОВАННЯ В СІМ'Ї

План заняття

1. Зміст та засоби розумового виховання дитини в сім'ї.
2. Зміст та засоби трудового виховання дитини в сім'ї.
3. Форми організації екологічного виховання дітей в сім'ї.
4. Сутність правового виховання дитини.
5. Моральний розвиток і моральне виховання дитини в сім'ї.
6. Проблеми та завдання морального виховання дитини в сім'ї.

Завдання для самостійної роботи

Тематика рефератів

1. Розвиток теорії розумового виховання.
2. Підходи до розумового виховання дитини в домашніх умовах.
3. Прийоми розвитку сприйняття як умова успішного розумового розвитку.
4. Завдання розумового виховання дитини в сучасних умовах глобалізації та інформатизації суспільства.
5. Розвиток теорії економічного виховання.
6. Підходи до економічного виховання дитини в домашніх умовах.

Література

Основна: 5, 8, 9, 13, 14, 15.

Додаткова: 30, 33.

Практичне заняття 3

НАПРЯМИ ВИХОВАННЯ В СІМ'Ї

План заняття

1. Національно-патріотичне виховання дитини в сім'ї.
2. Зміст та засоби естетичного виховання.
3. Формування духовності дитини в сім'ї.
4. Фізичне виховання в домашніх умовах.
5. Моральна підготовка дітей та молоді до подружнього життя в поєднанні зі статевим вихованням

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати презентації та відеоматеріали до одного із напрямів виховання дитини в сім'ї.

Тематика рефератів

1. Розвиток теорії естетичного виховання.
2. Підходи до естетичного виховання дитини в домашніх умовах.
3. Підходи до фізичного виховання дитини в домашніх умовах.

Література

*Основна: 3, 5, 7, 8, 9, 13, 24, 25, 27.
Додаткова: 19, 20.*

Практичне заняття 4

МЕТОДИ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

План заняття

1. Характеристика засобів сімейного виховання.
2. Характеристика методів сімейного виховання.
3. Методи сімейного виховання у народній педагогіці.
4. Погляди П. Юркевича на методи сімейного виховання
5. Методи заохочення та покарання

Завдання для самостійної роботи

Описати конкретні ситуації застосування методів бесіди, прикладу, створення педагогічної ситуації тощо (у письмовій формі).

Література

Основна: 3, 5, 7, 8, 9, 13, 24, 25, 27.

Додаткова: 19, 20.

Практичне заняття 5

ВИНИКНЕННЯ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДОМАШНЬОГО ВИХОВАННЯ ВІД НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО ЕПОХИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

План заняття

1. Перші відомості про виховання в родині в епоху середнього палеоліту
2. Провідні тенденції другого етапу розвитку домашнього виховання
3. Педагогіка Стародавньої Греції
4. Педагогічна система середньовіччя
5. Розвиток виховних систем на українських землях

Завдання для самостійної роботи

Підготувати презентації по темах

1. Система лицарського виховання
2. Римське виховання
3. Афінська система виховання
4. Спартанська система виховання
5. Вільне виховання у філософії Стародавньої Греції

Література

Основна: 5, 8, 9, 13, 24, 25, 27.

Додаткова: 19, 20.

Практичне заняття 6

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В ГУВЕРНЕРСЬКИХ ВИХОВНИХ СИСТЕМАХ XVI–XVIII СТОЛІТЬ

План заняття

1. Методика індивідуального навчання М. Монтеня
2. Методичні рекомендації навчання вдома Я. Коменського
3. Погляди Дж. Локка на навчання та виховання в домашніх умовах.
4. Домашнє виховання у системі Ж.-Ж. Руссо.
5. Дидактичні правила домашнього виховання Іогана Базедова.

Завдання для самостійної роботи

1. Написати анотацію до однієї з робіт педагогів 16-18 ст.
2. Скласти таблицю: теоретичні положення сімейної дидактики та виховання XVI–XVIII ст.

ПІБ педагога	Роки життя	Твори	Основні положення щодо виховання та навчання дитини в сім'ї

Література

Основна: 9, 13, 14, 19.

Додаткова: 30, 33.

Практичне заняття 7

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ НАВЧАННЯ В ДОМАШНІХ УМОВАХ У ПРАЦЯХ ПРОВІДНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПЕДАГОГІВ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

План заняття

1. Й. Песталоцці про особливості домашнього виховання та виховання.
2. Й. Гербарт про навчання вдома.
3. Система індивідуального навчання Ф. Фрйобеля.
4. Система виховання італійського педагога М. Монтезорі.
5. Дидактична система видатного німецького вченого А. Дістервега
6. Система англійського вченого Г. Спенсера

Завдання для самостійної роботи

1. Анотація до однієї з робіт педагогів XIX – початку XX ст.
2. Продовжити таблицю: теоретичні положення сімейної дидактики та виховання XIX – початку XX ст.

Література

Основна: 9, 13, 14, 19.

Додаткова: 30, 33.

Практичне заняття 8

ВИХОВНИЙ ІДЕАЛ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ВИХОВАННЯ ДИТИНИ В УКРАЇНСЬКІЙ РОДИНІ

План заняття

1. Суть виховного ідеалу. Традиційний український ідеал людини.
2. Методи родинного виховання у народній педагогіці.
3. Розумове виховання в українській етнопедагогіці.
4. Прогресивні ідеї та досвід трудового виховання в українській етнопедагогіці.
5. Моральне виховання в українській етнопедагогіці.
6. Естетичне і фізичне виховання в українській етнопедагогіці.

Завдання для самостійної роботи

1. Підібрати прислів'я про знання, розум, мудрість людини.
2. Підібрати загадки-задачі для мовленнєвого розвитку дитини.
3. Визначити сімейні звичаї й обряди, пов'язані з дитиною.
4. Розробити скарбничку народних ігор.
5. На прикладі казок та легенд розкрити методи покарання народної педагогіки.
6. Визначити та презентувати модель етнопедагогічних принципів виховання дитини в сім'ї.
7. Написати педагогічний твір на тему: «Традиції виховання у власній родині».
8. Підготуватися до презентації за обраною темою:
 - 1) Історичний час творення української державності, національного духовного відродження.
 - 2) Народна педагогіка – вінець педагогічної теорії Костянтина Ушинського.

Література

*Основна: 9, 13, 14, 19.
Додаткова: 30, 33.*

Практичне заняття 9

РОЗВИТОК ТЕОРІЇ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ТА ПЕДАГОГІЦІ

План заняття

1. Відомі українські письменники та поети про виховання в сім'ї.
2. Погляди К. Ушинського на виховання в сім'ї.
3. С. Русова про сімейне виховання.
4. А. Макаренко про проблеми сімейного виховання.
5. «Батьківська педагогіка» В. Сухомлинського.
6. Родинна педагогіка М. Стельмаховича.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати презентації за обраною темою:
 - 1) Великий народний любомудр Григорій Сковорода.
 - 2) Т.Г. Шевченко – борець за народні ідеали.
 - 3) Левіт народного храму України – Борис Грінченко.
 - 4) Педагогічна народна велич П. Куліша, О. Духновича, Ю. Федьковича.
 - 5) Скарбниця української духовності С. Русової.
2. Підготувати презентацію художньої книги українського письменника, в якій розглянуті питання сімейного виховання.
3. Підготувати твір-есе на тему «Пошук ідеальної сім'ї: мої уявлення та досвід».
4. Зробити анотацію та виписати 2 цитати до книг: А. Макаренко «Книга для батьків»; В.О. Сухомлинський «Батьківська педагогіка»

Література

*Основна: 9, 11, 12, 15, 22, 26, 31, 33.
Додаткова: 27, 35.*

Практичне заняття 10

РОЛЬ БАТЬКА ТА МАТЕРІ У ВИХОВАННІ ДИТИНИ

План заняття

1. Значення батьківського впливу на розвиток особистості.
2. Роль матері у вихованні.
3. Батько як вихователь.
4. Криза сучасного батьківства.
5. Функції батька.
6. Стадії розвитку батьківських почуттів.

Завдання для самостійної роботи

1. Виписати по 3 вислови про батька та матір як вихователів із робіт відомих педагогів
2. Підібрати прислів'я та приказки про батька та матір.
3. Підготувати презентації:
 - 1) Авторитет батьків. Види авторитету (формальний, функціональний, особистий).
 - 2) Принципи побудови ефективної комунікації у дитячо-батьківських стосунках (Т. Дрейкус, Х. Джайнотт, Т. Гордон).
 - 3) Причини неадекватного ставлення до дитини. Види жорстокості до дитини.
 - 4) Організація безпечного середовища для дітей вдома.

Література

*Основна: 3, 5, 7, 8, 9, 13, 24, 25, 27.
Додаткова: 19, 20.*

Практичне заняття 11

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ

► План заняття

1. Концепція «Сім'я і родинне виховання»:

- 1) основні положення
- 2) основні завдання родинно-сімейного виховання
- 3) шляхи реалізації концепції.

2. Концепція «Щаслива родина»:

- 1) мета, основні принципи сімейного виховання,
- 2) проблеми сімейного виховання на сучасному етапі, шляхи і способи їх розв'язання
- 3) науково-методичне забезпечення реалізації концепції, очікувані результати

Завдання для самостійної роботи

Підготувати презентацію інфографіки «Українська родина» у малюнках чи репродукціях відомих художників.

Література

Основна: 3, 5, 7, 8, 9, 13, 24, 25, 28.

Додаткова: 19, 20.

Практичне заняття 12

СТИЛІ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

План заняття

1. Стилї батьківської поведінки.
2. Типи хибного авторитету батьків (А. Макаренко).
3. Ф. Райс про стилї управління у взаєминах батьків і дітей-підлітків.
4. Стилї батьківсько-дитячих стосунків (Є. Смирнова, М. Бикова).
5. Типи неправильного виховання.
6. Характеристика змішаних типів виховання

Завдання для самостійної роботи

1. Прочитати та зробити анотацію: «Книга для батьків» А. С. Макаренка.
2. Законспектувати висловлювання класиків про необхідність виховання дітей всіма членами родини.
3. Створити модель типів батьківського авторитету.
4. Взяти інтерв'ю у батьків (із зазначенням типу сім'ї) про їхні стратегії виховання дітей у сім'ї.

Тематика рефератів

1. Характеристика середовища сім'ї.
2. Взаємини між батьками та їх вплив на дітей.

Література

*Основна: 3, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 17.
Додаткова: 19, 28.*

Практичне заняття 13

ЗНАЧЕННЯ ГРИ ТА ІГРАШКИ У ВИХОВАННІ ДИТИНИ В СІМ'Ї

► План заняття

1. Особливості гри як засобу всебічного розвитку дитини.
2. Класифікації дитячих ігор, сучасні підходи до класифікації дитячих ігор.
3. Роль ігрової діяльності у розвитку творчих та розумових здібностей дитини.
4. Комп'ютерні ігри, їх позитивний та негативний вплив на дитину.
5. Виховна і освітня цінність іграшки. Види дитячих іграшок. Вимоги до іграшок.
6. Гра та іграшка у сімейному вихованні.

Завдання для самостійної роботи

1. Скласти картотеку ігор для дітей 3-4 років.
2. Запропонувати перелік іграшок розвиваючого характеру для дітей 5-6 років.
3. Підготувати ігри з патріотичного виховання дітей дошкільного та шкільного віку.

Реферат чи доповідь

1. Ігроманія серед дітей.
2. Розвивальні комп'ютерні ігри для дитини

Література

*Основна: 3, 4, 14, 16.
Додаткова: 29, 35.*

Практичне заняття 14

МОРАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНЕ ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У СІМ'Ї

План заняття

1. Інтегративні якості моральної і громадянської культур особистості.
2. Базові якості морально-патріотичної культури особистості.
3. Труднощі морально-патріотичного виховання дітей у сім'ї та шляхи їх вирішення.
4. Сутність формування громадянської культури особистості у сім'ї.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати реферати:
 - 1) В. Сухомлинський про сутність патріотичного виховання
 - 2) Погляди А. Макаренка на формування громадянської культури .
 - 3) Педагогічні умови формування національної свідомості (М. Стельмахович)
2. Розробити критерії оцінки моральної та громадянської культур особистості.

Література

Основна: 3, 5, 7, 8, 9, 13, 24, 25, 27.

Додаткова: 19, 20.

Практичне заняття 15

РОЗУМОВЕ ТА ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ В ДОМАШНІХ УМОВАХ

План заняття

1. Розвиток теорії розумового виховання.
2. Підходи до розумового виховання дитини в домашніх умовах.
3. Зміст та засоби розумового виховання.
4. Зміст та засоби трудового виховання дитини в домашніх умовах.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати завдання для розвитку кмітливості та інтелектуальних здібностей дитини дошкільного віку
2. Запропонувати ігри на розвиток трудових навичок дітей.

Література

Основна: 3, 5, 7, 8, 9, 13, 24, 25, 27.

Додаткова: 19, 20.

Практичне заняття 16

ЕКОНОМІЧНЕ ТА ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ В ДОМАШНІХ УМОВАХ

План заняття

1. Підходи до економічного виховання дитини в домашніх умовах.
2. Зміст та засоби економічного виховання.
3. Сутність та засоби екологічного виховання в родині.
4. Здоров'язбережувальні технології виховання дитини вдома.
5. Виховання у дітей культури життєдіяльності та шанобливого ставлення до природи.

Завдання для самостійної роботи

1. Запропонувати перелік ігор для дитини, які формують економічне мислення.
2. Розробити зміст бесіди із дитиною 3-х років, яка сприяє розвитку почуття любові до природи рідного краю.
3. Підготувати реферати:
 - 1) Характеристика здоров'язбережувальних технологій (на вибір)
 - 2) Методи екологічного виховання дітей дошкільного віку

Література

*Основна: 3, 5, 7, 8, 9, 13, 16, 24, 25, 27.
Додаткова: 19, 20.*

Практичне заняття 17

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ДОМАШНІХ УМОВАХ

План заняття

1. Підходи до естетичного виховання дитини в домашніх умовах.
2. Зміст та засоби естетичного виховання.
3. Естетизація побуту як засіб естетичного виховання дитини вдома.
4. Роль мистецтва та художньо-естетичної діяльності у розвитку естетичної культури дітей.
5. Види мистецької діяльності в домашніх умовах.

Завдання для самостійної роботи

1. Скласти перелік заходів для сім'ї, які спрямовані на естетичний розвиток дитини
2. Запропонувати методики дослідження естетичного розвитку дитини

Література

*Основна: 3, 5, 7, 8, 9, 13, 16, 24, 25, 27.
Додаткова: 19, 20.*

Практичне заняття 18

РОЛЬ КАЗКИ У ВИХОВАННІ ДОШКІЛЬНИКІВ

План заняття

1. Своєрідні значення казки у родинному вихованні дітей.
2. Види казок.
3. Різновиди українських казок, їх морально-виховний зміст.
4. Значення казки у вихованні дитини.
5. Казкотерапія у сімейному вихованні.
6. Драматизація-розігрування та інсценізація казок у домашніх умовах.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати реферат:
 - 1) Казкова традиція і сучасність
 - 2) Значення різних видів казок у вихованні дитини
2. Скласти картотеку виховного змісту українських народних казок (за їх різновидностями).
3. Підготувати казку до аналізу із дитиною (вказати вік дитини).
Визначити вимоги до батьківських бесід за змістом казки.
4. Підготуватися до дискусії: Яке відношення казки до реальності?

Література

Основна: 3, 5, 7, 8, 9, 13, 24, 25, 35.

Додаткова: 19, 20.

Практичне заняття 19

ЗМІ ТА ХУДОЖНЯ КНИГА У СІМЕЙНОМУ ВИХОВАННІ

План заняття

1. Роль преси та телебачення у формуванні політичної культури громадянина.
2. Телевізійні програми для сім'ї.
3. Значення художньої літератури у становленні особистості дитини.
4. Роль книги у сімейному вихованні дітей.

Завдання для самостійної роботи

1. Створити картотеку телевізійних програм для сім'ї
2. Підібрати художню та науково-публіцистичну літературу для домашнього читання в колі сім'ї.
3. Підготуватися до обговорення питань:
 - 1) Газети та журнали, які виходять в Україні для дітей, для домашнього сімейного читання.
 - 2) Функції преси у формуванні пізнавальних інтересів, політичної культури дітей та підлітків.
 - 3) Вимоги до гігієни перегляду телепередач.
 - 4) Яким чином найдоцільніше організувати дозвілля дітей, враховуючи можливості книги, телебачення, радіо, преси, комп'ютера.
 - 5) Прокоментувати слова В.О. Сухомлинського: «Якщо з дитинства у дитини не вихована любов до книги, якщо читання не стало її духовною потребою на все життя, – у роки отрочтва душа підлітка буде порожньою, на світ божий виповзає погане, що взялося ніби невідомо звідки».
 - 6) Причини байдужого ставлення дітей до читання художньої літератури.
 - 7) Негативні й позитивні чинники впливу телебачення на здоров'я дітей. Коли телебачення перетворюється у своєрідний наркотик для дитини? Чим відрізняється сприймання екранізації по телебаченню від книги?

Література

Основна: 2, 3, 8, 9, 17, 31.

Додаткова: 10, 18.

Практичне заняття 20

ГЕНДЕРНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У РОДИНИ

План заняття

1. Сутність категорії «гендерне виховання».
2. Поняття про статеві ролі. Статевотипізована поведінка і її наслідки у вихованні хлопчиків і дівчаток.
3. Статева ідентичність. Відмінності у психології хлопчиків і дівчаток. Особливості статевої соціалізації хлопчиків і дівчаток.
4. Виховання дітей різної статі в сім'ї.
5. Проблема гендерного виховання на сучасному етапі.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати реферати:
 - 1) Статеві особливості розвитку дітей та їх урахування у сімейному вихованні
 - 2) Особливості виховання дівчинки та хлопчика у сучасних родин.
 - 3) Гендерний підхід в історії освіти (Я. Коменський, Й. Песталоці, С. Русова).
 - 4) Традиції виховання хлопчика та дівчинки в українській родині.
 - 5) Ознаки пубертатного розвитку хлопчиків і дівчат за В. В. Кришталем і Н. К. Агішевою.
2. Опрацювати стратегії мислительних процесів дівчаток і хлопчиків за посібником Кочерги О. В. Початок життя – становлення творчості. (К.: Кобза. 2003. С. 203–213) та розробити рекомендації для батьків по вихованню хлопчиків або дівчаток.
3. Підготувати консультацію для батьків на тему «Такі різні хлопчики і дівчатка».

Література

Основна: : 3, 2, 6, 7.
Додаткова: 1, 3.

Практичне заняття 21

ПРАВОВА КУЛЬТУРА СІМ'Ї ТА ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ

План заняття

1. Законодавство України про шлюб і сім'ю.
2. Сімейний кодекс України: права та обов'язки членів сім'ї.
3. Правові документи, що регулюють права дитини.
4. Конвенція ООН «Про права дитини»: основні положення.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати презентації законодавчих документів, що регулюють сімейно-правові відносини.
2. Розробити ознайомлювальну презентацію для дітей їхніх прав та обов'язків.

Література

*Основна: 5, 6, 7, 9, 13, 14, 15, 34.
Додаткова: 26, 27.*

Практичне заняття 22

КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКОЇ РОДИНИ

План заняття

1. Сутність комунікативної функції сім'ї.
2. Засоби розвитку комунікативної культури сім'янина.
3. Засоби та методи розвитку мовлення дитини в сім'ї.
4. Роль казки у розвитку мовлення дитини.
5. Характеристика методів переконання засобами народного мовлення.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати доповіді на теми:
 - 1) Вплив спілкування на вихованість дитини.
 - 2) Становлення культури спілкування у дошлюбний період.
 - 3) Специфічні особливості комунікативної культури сучасного сім'янина
2. Скласти художню розповідь для дитини за малюнком.
Скласти перелік питань та завдань для дитини за малюнком.

Література

*Основна: 5, 6, 7, 9, 13, 14, 15, 34.
Додаткова: 26, 17.*

Практичне заняття 23

СІМЕЙНІ КОНФЛІКТИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

► План заняття

1. Специфіка та характерні особливості сімейного конфлікту.
2. Характеристика кризових періодів розвитку сімейних стосунків.
3. Шляхи врегулювання сімейних конфліктів та стилі поведінки у конфлікті.
4. Характеристика конфліктів між батьками та дітьми.
5. Психологічні характеристики підліткових конфліктів
6. Основні напрями профілактики конфліктів між батьками та дітьми.

Робота в міні-групах

1. Визначити та проаналізувати вікові особливості розвитку дитини як фактор небезпеки виникнення конфліктів
2. Аналіз педагогічних ситуацій. Розробка шляхів попередження конфліктів та конструктивного виходу з конфлікту.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати реферати:
 - 1) Типологія сімейних конфліктів.
 - 2) Конфлікти між батьками – підґрунтя конфліктів з дітьми.
 - 3) Роль неправильного сімейного виховання у виникненні конфліктів батьків і дітей.
 - 4) Роль батьків у вирішенні конфліктів між дітьми
 - 5) Природні потреби дитини та внутрішні конфлікти особистості.
 - 6) Взаємини між дітьми в сім'ї: причини виникнення конфліктів.
2. Підібрати приклади педагогічних ситуацій, які могли б спричинити конфлікт між дітьми та батьками та розробіть рекомендації щодо його усунення.
3. Розробити методичні рекомендації для проведення консультації: «Сімейні конфлікти і шляхи їх подолання».

4. Проаналізувати загальні проблеми поведінки дітей (агресивність, неконтактність, регрес у поведінці, страхи та фобії, ревності тощо).

Література

Основна: 1, 2, 3, 6, 7, 9, 13, 15, 34.

Додаткова: 26, 17.

Практичне заняття 24

ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ СІМ'Ї ТА СУМІСНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ

► План заняття

1. Ознаки психологічного клімату сім'ї.
2. Характеристика сумісності подружжя: піраміда сумісності за С. Ковальовим; сумісність темпераментів; рівні сумісності.
3. Класифікація основних сімейних ролей.
4. Поняття «психологічне здоров'я сім'ї». Умови подолання несумісності

Завдання для самостійної роботи

1. Підготуйте доповідь щодо характеристики різних типів темпераменту та їх сумісності.
2. Запропонуйте шляхи зміцнення психологічного здоров'я сім'ї.

Література

Основна: 1, 2, 3, 6, 7, 9, 13, 15, 34.

Додаткова: 26, 27.

Практичне заняття 25

МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ СІМ'Ї

План заняття

1. Проблеми дослідження сім'ї.
2. Соціологічні, педагогічні та психологічні методи дослідження сім'ї.
3. Проективні методики як важливий метод дослідження стосунків у сім'ї.
4. Методики дослідження психологічного благополуччя дитини у сім'ї.
5. Програма вивчення сім'ї та схема аналізу особливостей і недоліків сімейного виховання учнів

Завдання для самостійної роботи

1. Складіть діагностичну методику виявлення педагогічного такту батьків у стосунках з дитиною.
2. Підберіть діагностичні методики визначення впливу сімейного середовищі на формування рис характеру дитини.

Література

*Основна: 1, 2, 3, 6, 7, 9, 13, 15, 34.
Додаткова: 26, 27.*

Практичне заняття 26

ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА БАТЬКІВ

План заняття

1. Сутність педагогічної культури батьків.
2. Психолого-педагогічна підготовка батьків до виховання дитини.
3. Готовність до усвідомленого батьківства.
4. Шляхи підвищення педагогічної культури батьків.
5. Взаємодія батьків та сімейного вихователя.
6. Програма підвищення педагогічної культури батьків

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати презентації :
 - 1) Новітні підходи щодо педагогізації батьків.
 - 2) Зміст виховної роботи серед батьків.
 - 3) Формування усвідомленого батьківства: « Школа молодих батьків», «Тато-школи».
2. Розробити проект «Підвищення педагогічної культури батьків»
3. Розробити макет журналу для батьків, присвячений проблемам виховання.

Література

*Основна: 1, 2, 3, 6, 7, 9, 13, 15, 34.
Додаткова: 16, 27.*

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеєнко Т.Ф. Педагогічні проблеми молодого сім'ї. Київ. 1997.
2. Алексеєнко Т. Педагогічна культура молодого сім'ї. Київ. 1995.
3. Антонов А.М. Соціологія сім'ї: Навчальний посібник. Харків. 1996. 265 с.
4. Богуш А., Лисенко Н. Українське народознавство в дошкільному закладі: Навчальний посібник. Київ. Вища школа, 1994. 112 с.
5. Ковбас Б., Костів В. Родинна педагогіка: У 3-х т. Том І. Основи родинних взаємовідносин. Івано-Франківськ, 2002. 288 с.
6. Ковбас Б., Костів В. Родинна педагогіка: У 3-х т. Том ІІ. Основи родинного виховання. Івано-Франківськ, 2006. 288 с.
7. Костів В. Народно-педагогічні ідеї минулого у формуванні сучасного сім'янина. Івано-Франківськ, 1996. 188 с.
8. Концепція сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина» / Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. Київ, 2012.
9. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка родинного виховання: Навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 324 с.
10. Куликова Т.А. Семейная педагогика и домашнее воспитание. Москва. 2000.
11. Макаренко А.С. Книга для батьків. Пед. твори.: у 8 т. Київ. 1986. Т. 5.
12. Макаренко А.С. Сім'я і виховання дітей Пед. твори.: у 8 т. Київ, 1986.
13. Марушкевич А.А., Постовий В.Г., Алексеєнко Т.Ф. та ін. Родинна педагогіка: Навч.-метод. посіб. Київ, 2002. 216 с.
14. Маценко Л.М. Педагогіка сімейного виховання: навчальний посібник. Вид.2-ге, доп., перероб. Київ : НАКККіМ. 2011. 293 с.
15. Постовий В. Г. Сучасна сім'я і її педагогіка. Київ, 1994. 64 с.
16. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 456 с.
17. Родинні взаємини і проблеми виховання дітей. За ред. В. Костіва. Івано-Франківськ, 1995.
18. Сарапулова Є.Г. Психолого-педагогічні основи навчально-виховної діяльності гувернера. Монографія. Київ: МАУП, 2003. 264 с.

19. Семиліточка: Українські народні казки / Упоряд. Л. Дунаєвська. Київ, 1990. С. 6-14.
20. Сімейне право України: Підручник. За заг. ред. В. І. Борисової та І. В. Жилінкової. Київ, 2004. 264 с.
21. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. Київ, 1997.
22. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка. Київ, 1996.
23. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Київ. 1978. 163 с.
24. Ушинський К. Д. Про сімейне виховання. Київ. 1974.
25. Формування педагогічної культури батьків у сучасних умовах. За ред. В. Г. Постового. Київ, 1998.
26. Франко І. Коли ще звірі говорили: Казки для дітей // Повне зібр. творів: У 50-ти т. Т. 20. 170с.

Додаткова

1. Нікітіна О. І. Для кожної матері. Київ. 1997.
2. Спок Б. Разговор с матерью. Москва 1996.
3. Титаренко Т.М. Хлопчики та дівчатка: психологічне становлення індивідуальності. Київ. 1989.
4. Стельмахович М.Г. Гармонія родини і громади: [Проблеми співробітництва сім'ї і школи]. *Прикарпатська правда*. 1990. 24 квітня.
5. Стельмахович М.Г. Мудрість народної педагогіки. Київ: Знання, 1971. 46 с. (сер. 6; №8)
6. Стельмахович М.Г. Народна дидактика. Київ: Знання, 1985. 48 с. (сер. 7 «Педагогіка»; №6)
7. Стельмахович М.Г. Національна педагогіка. *Освіта*. 1991. 5 березня.
8. Стельмахович М.Г. Новітні перспективи родинного виховання. *Рідна школа*. 1998. №78. С. 3-5.
9. Стельмахович М.Г. Родильна обрядовість українців: Види гри. Народна іграшка. *Прикарпатська правда*. 1991. 21 травня.
10. Стельмахович М.Г. Сім'я і родинне виховання в Україні з найдавніших часів до ХІХ ст. *Рідна школа*. 1992. №3-4. С. 14-19.

11. Tanworth M. Reproductive technologies and deconstruction of motherhood. *The polity reader in gender studies*. Polity Press, 1998. P. 226-234.
12. Verdiano D.L., Peterson G.I., Hicks M.W. Toward an empirical coniraration of the Wegscheider role theory. *Psychological Reports*. 1990. Vol 66(3, Pt 1). P. 723-730.
13. Verdiano, D. Family roles: an integration of theory, research, and practice. (Doctoral dissertation. Florida State Univer.) Dissertation Abstract International, 47(10), 1986.
14. Wegscheider Sh. Another chance: Hope and health for the alcoholic family. 1999. С 48-59.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. http://www.rusnauka.com/11_NPE_2014/Pedagogica/6_165497.doc.htm
2. <http://audiodom.net/audioknigi/psikhologiya/23161-ross-kempbell-kak-na-samom-dele-lyubit-detey-audiokniga.html>
3. <http://rudocs.exdat.com/docs/index-362066.html?page>

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом поза-аудиторної індивідуальної діяльності студента, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни. Завершується виконання ІНЗД прилюдним захистом навчального проекту.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу «Сімейна педагогіка» – це вид науково-дослідної роботи бакалавра, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Орієнтовна структура ІНДЗ – вступ, основна частина, практична частина, наочність, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел. Критерії оцінювання та кількість балів за кожним критерієм:

1. Обґрунтування актуальності дослідження – 3 балів
2. Складання плану- 5 балів
3. Виклад фактів в логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання – 10 Балів
4. Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки, список використаних джерел – 5 балів
7. Презентація практичної частини, використання наочності – 6 балів.

Разом 30 балів

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА ІНДЗ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СІМЕЙНА ПЕДАГОГІКА»

1. Сімейне виховання як пріоритетне встановленні особистості дитини.
2. Особливості становлення педагогіки сімейного виховання в Україні.
3. Традиції виховання хлопчика та дівчинки в українській родині.
4. Особливості виховання в українській родині в різні історичні періоди.
5. Погляди на сімейне виховання Ж.-Ж. Руссо.
6. Материнська школа Я. А. Коменського.
7. Погляди на сімейне виховання КД. Ушинського.
8. Батьківська педагогіка В.О. Сухомлинського.
9. Система сімейного виховання усім ї Нікітіних.
10. А.С. Макаренко про сімейне виховання.
11. Педагогіка любові й свободи Ю.П. Азарова.
12. Основа авторитету батька й матері.
13. Формування стосунків між батьками та дітьми.
14. Батькам – про дитячі страхи.
15. Виховання дитини в родині, яка складається з кількох поколінь.
16. Роль сім'ї у вихованні дитини з особливими потребами.
17. Як виховувати у дитини художній смак.
18. Спів у житті маленької дитини. Підбір пісень для дітей.
19. Іграшки та книги для дітей. Як правильно їх купувати дитині.
20. Організація домашніх вечорів для дітей.
21. Статеворольове виховання усім ї.
22. Бюджет сім'ї та залучення дітей до ведення домашнього господарства.
23. Виявлення і розвиток у дітей творчих здібностей.
24. Про використання в сім'ї телевізора та комп'ютера для дітей.
25. Мій малюк – талановитий (про ранній розвиток дитини).
26. До школи – разом. Підготовка дітей до школи.
27. Організація вільного часу в родині.
28. Образ сім'ї в образотворчому мистецтві.
29. Дитячі образи в мистецтві.
30. Роль батьків в організації безпечного середовища дитини шкільного віку.

31. Роль сім'ї у формуванні безпечної поведінки дітей в Інтернет-мережі.
32. Навчання дітей тайм-менеджменту в сім'ї.
33. Розробка тлумачного словничка сімейно-родинних відносин та стосунків в українській сім'ї.
34. Підбірка фольклорного матеріалу, в якому розкривається роль та значення сімейного виховання в житті людини.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ РЕФЕРАТУ

Реферат (лат. *refere* – доповідати, повідомляти) – невеликий цілісний виклад матеріалу, у якому коротко, але з мотивуванням, визначеннями і висновками викладено основні ідеї, положення статті або кількох статей, книг; інколи дається власне ставлення до них.

Оглядовий реферат містить огляд і аналіз певного кола наукових джерел, а пошуковий – висвітлює певну інформацію і має елементи самостійного пошуку.

Структура реферату містить такі елементи:

- титульна сторінка
- зміст
- вступ
- основна частина (розділи, пункти і підпункти)
- висновки
- список використаних джерел
- додатки.

Вимоги до оформлення реферату:

- текст роботи має бути надруковано з одного боку аркуша (формат А-4) стандартним 14 шрифтом Times New Roman;
- назви розділів краще набирати 14-им шрифтом (усі великі напівжирні), а пункти і підпункти виділяти напівжирним курсивом;
- міжрядковий інтервал – 1,5;
- відступ в абзацах – 1,25 см;
- текст реферату необхідно друкувати, залишаючи береги таких розмірів: лівий – 20 мм, правий – 15 мм, верхній – 20 мм, нижній – 20 мм;
- нумерація сторінок зверху посередині;
- обсяг реферату – 10-15 сторінок.

Ілюстративний матеріал – малюнки, графіки, схеми тощо слід розміщувати безпосередньо після першого посилання на нього в тексті. Якщо графік, схема, таблиця не поміщається на сторінці, де є посилання, їх подають на наступній сторінці. На кожний ілюстративний матеріал мають бути посилання в тексті.

Вибір теми

Тема реферату є важливим етапом у його написанні. З переліку тем, які є запропонованими, необхідно вибрати саме ту, яка є найбільш цікавою, або запропонувати самостійно сформульовану тему викладачеві.

При визначенні теми необхідно керуватися як власним інтересом так і наявністю літератури з означеної проблеми. Для цього слід звернутися до бібліотечних каталогів, проконсультуватися з викладачем, використати інтернет-ресурси. Якщо, на вашу думку, ви маєте достатньо інформації з означеної теми, можна сміливо приступати до написання реферату.

Робота над змістом. Зміст реферату формується у процесі роботи над інформаційними джерелами. Послідовність викладу теми реферату конкретизується у розкритті питань плану. Зміст реферату може бути простим – перелік пунктів, чи складним – пункти поділяються на підпункти.

У процесі написання реферату, зміст може доповнюватися чи змінюватися. Необхідно в кінці написання реферату зробити уточнення змісту.

Вступ. Обсяг вступу – 1-2 сторінки. У ньому має бути обґрунтована актуальність та стан дослідженості обраної проблеми в науковій літературі. У вступі формулюють мету і завдання реферату, дають короткий загальний огляд наукової літератури і використаних джерел.

Обґрунтування актуальності обраної теми – це насамперед відповідь на питання: "Чому я вибрав цю тему реферату, чим вона мене зацікавила?" До того ж важливо пов'язати її з сучасними проблемами навчання і виховання студентів.

Оцінюючи стан дослідження наукової проблеми, треба коротко висвітлити ту низку відомих авторів наукових уявлень, яка склалася в педагогічній науці з цієї проблеми.

Можна запропонувати два варіанти *формулювання мети*:

1. Формулювання мети за допомогою дієслів: дослідити, вивчити, визначити, обґрунтувати, проаналізувати, систематизувати, висвітлити, розглянути, узагальнити тощо.

2. Формулювання мети за допомогою питань.

Завдання роботи – це конкретні сходинки (етапи) досягнення її мети.

У *короткому огляді літератури і джерел*, з якими автор працював, треба оцінити їхню корисність, доступність, висловити своє ставлення до їхнього змісту.

Основна частина. Основний зміст роботи вміщують після вступу, починаючи з нової сторінки. Сутність роботи — це викладання відомостей про предмет дослідження, необхідних і достатніх для розкриття сутності даної роботи .

Розділи можна поділяти на підрозділи і пункти. Пункти, якщо це необхідно, поділяють на підпункти. Кожен пункт і підпункт повинен містити закінчену інформацію. Повні докази або подробиці дослідження можна розмістити у додатках.

Висновки. Висновки розташовують безпосередньо після викладення основного змісту роботи, починаючи з нової сторінки. У висновках наводять оцінку одержаних результатів дослідження (наукову, практичну, соціальну цінність). Ця частина містить висновки автора стосовно сутності проблеми, питань, що розглядались у роботі, можливих галузей використання здобутих результатів роботи.

Рекомендації. Рекомендації вміщують, якщо це потрібно, після висновків, починаючи з нової сторінки. У рекомендаціях визначають подальші роботи, які вважають необхідними, приділяючи основну увагу пропозиціям щодо ефективного використання результатів дослідження. Текст рекомендацій можна поділяти на пункти.

Список використаних джерел. Список використаної літератури, який починають з нової сторінки, завершує основну частину. Перелік джерел, на які є посилання в основній частині роботи, наводять після рекомендацій, якщо вони є.

Захист реферату має проходити за таким планом:

- актуальність обраної теми
- основні тези, що розкривають тему
- власний аналіз літературних джерел та ставлення до порушеної проблеми.

Критерії оцінювання рефератів. *Кожний реферат оцінюється, виходячи з аналізу сукупності таких критеріїв:*

1. Актуальність теми.
2. План реферату має системно розкривати обрану тему.
3. Зміст реферату має передбачати розкриття положень сучасних підходів до проблем вищої школи.
4. Використані джерела, тобто наявність достатньої кількості сучасних нормативних і наукових джерел.

Примітка: реферат «скопійований» із Інтернет-мережі чи такий, що не містить аналізу та узагальнень опрацьованої літератури та власного погляду на проблему – не зараховується.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Перші відомості про домашнє виховання в епоху середнього палеоліту.
2. Провідні тенденції другого етапу розвитку домашнього виховання.
3. Педагогіка Стародавньої Греції про сімейне виховання.
4. Розвиток виховних систем на українських землях.
5. Методика індивідуального навчання М. Монтеня.
6. Методичні рекомендації навчання Я. Коменського.
7. Погляди Дж. Локка на навчання та виховання.
8. Дидактична система Ж.-Ж. Руссо.
9. Дидактичні правила Іогана Базедова.
10. Дидактичні досягнення Й.Г. Песталоцці.
11. Й.Ф. Герbart про навчання вдома.
12. Система індивідуального навчання дитини Ф. Фрєобеля.
13. Система італійського педагога М. Монтессорі.
14. Дидактична система видатного німецького вченого А. Дістервега.
15. Погляди К. Ушинського на виховання в сім'ї.
16. С. Русова про сімейне виховання.
17. А. Макаренко про проблеми сімейного виховання.
18. Батьківська педагогіка В. Сухомлинського.
19. Родинна педагогіка М. Стельмаховича. Народна педагогіка про виховання дитини в сім'ї.
20. Напрями родинного виховання.
21. Принципи родинного виховання народної педагогіки
22. Традиції, ритуали та цінності сімейного виховання в українській родині.
23. Виховна сутність народних дитячих ігор і забавлянок.
24. Значення скоромовок та лічилок у вихованні дітей.

25. Значення народної казки у родинному вихованні дітей.
26. Загальна характеристика принципів сімейного виховання.
27. Методи впливу на свідомість дитини.
28. Значення приклад як методу виховання дитини.
29. Методи покарання та заохочення: позитивні та негативні наслідки.
30. Самовиховання дитини в сім'ї.
31. Стилї батьківської поведінки.
32. Типи хибного батьківського авторитету.
33. Ф. Райс про стилї управління у взаєминах батьків і дітей-підлітків.
34. Стилї батьківсько-дитячих стосунків(Є. Смирнова, М. Бикова).
35. Типи неправильного виховання дитини в сім'ї.
36. Роль матері у різні вікові періоди дитини.
37. Батько як вихователь.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

38. Сімейна педагогіка як наука. Місце сімейної педагогіки в системі педагогічних наук.
39. Завдання сімейного виховання.
40. Основні категорії сімейної педагогіки.
41. Типи та функції сім'ї.
42. Принципи сімейного виховання.
43. Характеристика різних типів сімей.
44. Виникнення і тенденції розвитку гувернерства від найдавніших часів до епохи середньовіччя.
45. М. Монтень «Про виховання дітей». Дидактична система М. Монтеня.
46. Теоретик природного виховання Ж.Ж. Руссо. Педагогічні ідеї Руссо у книгах «Софі, або жінка», «Юлія, або Нова Елоїза».
47. Погляди Я. Коменського на навчання дитини в домашніх умовах. Родинне виховання дошкільників у творі Я. Коменського «Материнська школа».
48. Дж. Локк про особливості домашнього навчання. Дж. Локк «Думки про виховання»: мета виховання, проблема виховання здорової дитини, виховна система.
49. Реформаторське значення педагогічних ідей Й.Г. Песталоцці про домашнє виховання та навчання.
50. Педагогічна концепція про виховання у сім'ї Й. Гербарта.
51. Педагогічна концепція про виховання у сім'ї, А. Дістервега.
52. Педагогічна концепція про виховання у сім'ї Ф. Фрєбеля.
53. Принципи виховання С. Спенсера: особливості розумового, фізичного та морального виховання дитини.
54. І. Базедов про авторську навчально-виховну систему домашнього вчителя.
55. Видатний український педагог К. Ушинський про виховання дитини в сім'ї.

56. Г. Сковорода та С. Русова про особливості сімейного виховання.
57. Погляди А. Макаренка, В. Сухомлинського на виховання дітей в сім'ї.
58. Погляди В. Сухомлинського на виховання дітей в сім'ї.
59. Відомі українські письменники про виховання в сім'ї (на прикладі літературного твору).
60. Народна педагогіка про навчання і виховання дитини в сім'ї. Напрями родинного виховання.
61. М. Стельмахович про звичаї українського родинного виховання та навчання.
62. Особливості морального виховання дитини в домашніх умовах.
63. Проблеми та завдання морального виховання дитини вдома.
64. Розвиток теорії розумового виховання. Підходи до розумового виховання дитини в домашніх умовах.
65. Концепція «Щаслива родина»: основні положення.
66. Сутність комунікативної функції сім'ї.
67. Розвиток мовлення дитини в сім'ї. Роль казки у розвитку мовлення дитини.
68. Характеристика комунікативної культури сучасного сім'янина.
69. Нормативно-правові документи, що регулюють сімейні стосунки.
70. Характеристика правової культури сучасного сім'янина.
71. Проблеми та завдання морального виховання дитини вдома.
72. Зміст та засоби національно-патріотичного виховання дитини в сім'ї.
73. Зміст та засоби трудового виховання в родині. Форми організації трудової діяльності дітей в домашніх умовах.
74. Підходи до естетичного виховання дитини в домашніх умовах. Зміст та засоби естетичного виховання.
75. Зміст та засоби розумового виховання дитини вдома.

76. Фізичне виховання в домашніх умовах. Підходи до фізичного виховання дитини в домашніх умовах. Зміст та засоби фізичного виховання.
77. Проблеми дослідження сім'ї. Педагогічні методи дослідження сім'ї.
78. Психологічні методи дослідження сім'ї. Проективні методики як важливі методи дослідження стосунків у сім'ї.
79. Шляхи підвищення педагогічної культури батьків. Програма підвищення педагогічної культури батьків. Приклад бесіди з батьками.
80. Особливості гендерного виховання дитини в сім'ї.
81. Стилi виховання дитини в сім'ї. Стилi батьківсько-дитячих стосунків (Є. Смирнова, М. Бикова).
82. Типи хибного авторитету батьків.
83. Сімейні конфлікти: види та стилі врегулювання.
84. Особливості конфліктів між батьками та дітьми. Психологічні чинники конфліктів у підлітковому віці
85. Основні напрямки профілактики конфліктів між батьками та дітьми.

ТЕЗАУРУС З ДИСЦИПЛІНИ «СІМЕЙНА ПЕДАГОГІКА»

А

Авторитарний стиль виховання (а.с.в.) – домінуюча психолого-педагогічна ознака виховної діяльності батьків і вихователів, що характеризується формально-функціональним, суб'єктивним підходом до дітей. **А.с.в.** відображає соціально-психологічні якості особистості батьків, вихователів, їх прагнення безапеляційно підкорити своєму впливові дитину, заглушити виявлені нею ініціативи, применшити значення її особистісних потреб, інтересів, обмежити коло активних учасників виховного процесу, різних форм спілкування з дитиною. (*Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексєєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 13).*

Авторитарне виховання (А.в.) – виховання, яке ґрунтується тільки на безумовному визнанні авторитету вихователя й повному підпорядкуванню вихованця його волі. **А.в.** було характерним для єзуїтських колегіумів і шкіл країн тоталітарного режиму... Сучасна прогресивна педагогіка відкидає принцип авторитаризму у вихованні як такий, що суперечить завданням гуманістичного виховання дітей. (*Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 5).*

Авторитет батьків (а.б.) – визнаний вплив батьків на переконання й поведінку дітей, який ґрунтується на глибокій повазі й любові до батьків, довірі до високої значущості їхніх особистих якостей і життєвого досвіду, до їхніх слів і вчинків. **А.б.** створюється у результаті правильного виховання і здорових стосунків у родині. (*Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 5).*

Аморальність (а.) – способи дії, діяльності, поведінки особи, яка не дотримується моральних норм загальнолюдських моральних цінностей суспільства. **А.** часто є наслідком духовної, моральної нерозвиненості особистості, її невихованості в сім'ї, суспільстві. (*Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексєєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 16).*

Асоціальна поведінка – дії, не погоджені з нормами поведінки (образу, лайка тощо). (Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 17).

В

Важковиховувані діти – діти, які важко піддаються виховним впливам і потребують особливої уваги і зусиль педагогів і батьків. Для таких дітей характерними є відхилення в інтелектуальному, моральному розвитку та поведінці. Внаслідок особливостей нервової системи (емоційна нестійкість, імпульсивність, акцентуації характеру та ін.), тимчасових затримок психічного розвитку, суміжних форм інтелектуальної недостатності та ін. вони важко піддаються виховним впливам. (Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 55).

Вимога (в.) – метод виховання, який педагогічно доцільно застосовувати з самого раннього віку дитини, коли вона повинна навчатися самостійно одягатися, умиватися, прибирати іграшки тощо. З віком дитини **в.** до неї повинні зростати відповідно з розширенням кола її обов'язків і можливостей. (Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 63).

Виховання – конкретно-історичне явище, яке тісно пов'язане з соціально-економічним, політичним і культурним розвитком суспільства, з етно-соціальним і соціально-психологічними особливостями народу. Його сутність виявляється у прилученні до світу людських цінностей і норм взаємостосунків між людьми. (Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 65).

– об'єктивне явище суспільного буття. У найбільш широкому значенні – передавання і засвоєння соціального досвіду, забезпечення життєвої наступності між поколіннями... У педагогіці виховання найчастіше розглядається як цілеспрямований вплив психолого-педагогічними засобами на формування особистості, як педагогічний процес. (Соціолого-педагогічний словник / Уклад.:

С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 34).

– свідомо організована суспільна діяльність, яка оснований на виховних відносинах між вихователем та вихованцем, метою яких є проявлення передбачених змін в особистості вихованця. (Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 36–37.).

– цілеспрямоване формування у підростаючих особистостей загальнонаціональних, моральних та інших вартостей, особистих якостей, звичок поведінки і дій у відповідності з вимогами, які ставить суспільство, родина школа тощо. (Скрипченко О. В. Довідник з педагогіки та психології: Навч. посіб. для викладачів та студ. пед. навч. закл. / О. В. Скрипченко, Т. М. Лисянська, Л. О. Скрипченко; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2001. – С. 16.).

Виховання і розвиток особистості – індивідуальний розвиток людини – ряд послідовних кількісних і якісних змін, яких зазнає її організм від моменту зародження й до кінця життя, становлення людини як соціальної істоти. (Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 35.).

Виховний вплив – вплив з метою досягнення бажаного результату в навчанні і вихованні. (Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 54.).

Виховний ідеал (в.і.) – уява про ідеального вихованця і образ ідеальної дитини, яка досягла високого ступеня гармонії у фізичному, моральному, соціальному, інтелектуальному та естетичному розвитку. **В.і.** тісно пов'язаний із світоглядом, релігією і мораллю. Ідеал особистості як кінцеву мету виховання визначає те суспільство, в якому це виховання здійснюється. (Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексєєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 71–72.).

Вільне виховання – концепція або теорія виховання, яка полягає в ототожненні процесу виховання особистості з пристосуванням вихователя до перебігу природнього та спонтанного її розвитку. (Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 48).

Всебічний розвиток особистості (в.р.о.) – гармонійне поєднання інтелектуальної, духовної і громадянської зрілості людини з фізичною досконалістю. **В.р.о.** здійснюється через пізнання, фізичне загартовування, розвиток емоційної і чуттєвої сфери, залучення до духовних цінностей і духовного досвіду як української нації, так і усього людства. (*Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексєєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 83).*

Г

Гармонійний розвиток – ідеалізоване уявлення про співрозмірний і злагоджений розвиток фізичних і ментальних характеристик і можливостей особи. *Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 51).*

– співрозмірний розвиток фізичних і духовних сил людини, чітке й строге поєднання різних сторін і функцій її свідомості, поведінки та діяльності. (*Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 40).*

Готовність батьків до виховання дитини (г.б.) – якості батька і матері, що відображають сукупність знань, умінь та навичок виховання і догляду за дітьми відповідно до їхнього віку, статі, стану здоров'я і потреб розвитку. На стан **г.б.** впливають конкретні умови, в яких сім'я виконує виховну функцію та складність завдань, які виникають перед батьками (їх новизна чи сукупність). (*Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексєєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 93–94).*

Громадянське виховання – виховна діяльність з метою усвідомлення вихованцями механізмів функціонування сучасної держави, прав та обов'язків громадян цієї держави; формування поглядів на світ, громадянських та патріотичних почуттів й підготовка до участі в суспільному житті на засадах демократії,

зв'язку з державними органами влади, з правом, економікою та адміністрацією країни. (Василіук А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василіук; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 21).

– формування громадянськості як інтегративної якості особистості. Громадянськість дає можливість людині відчувати себе юридично, соціально, морально й політично дієздатною. До основних елементів громадянськості належить моральна й правова культура, яка виражається у почутті власної гідності, внутрішньої свободи особистості, дисциплінованості, в повазі й довірі до інших громадян і до державної влади, здатної виконувати свої обов'язки, в гармонічному поєднанні патріотичних, національних та інтернаціональних почуттів. (Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 44).

Гуманізація виховання і навчання – реалізація у процесі налагодження стосунків між педагогом і вихованцем принципів світогляду, які ґрунтуються на повазі до людей, турботі про них; спрямованість уваги на задоволення інтересів дитини й розв'язання проблем школяра. (Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 46–47).

Гуманізація процесу виховання – передбачає ґрунтовну «переоцінку цінностей», зокрема відхід від ідеологізації та політизації дитини і перенесення акценту на становлення в ній людяності, на формування її душі. (Скрипченко О. В. Довідник з педагогіки та психології: Навч. посіб. для викладачів та студ. пед. навч. закл. / О. В. Скрипченко, Т. М. Лисянська, Л. О. Скрипченко; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2001. – С. 29).

Гуманістична спрямованість – спрямованість на особистість іншої людини, ствердження словом і ділом вищих духовних цінностей, моральних норм поведінки і стосунків. (Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 47).

Девіантна поведінка – відхилення від принципів та норм моралі та права. Частіше термін вживається для негативної оцінки поведінки особистості, схильної до моральних відхилень або такої, що має соціальну патологію. (Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 32).

– окремі вчинки або їх система, які відрізняються від існуючих соціальних поглядів на норму. **Д. п.** може визначатися як позитивна (обдарованість, активне сповідування здорового способу життя), так і негативна (раннє вживання тютюну, алкоголю, наркотиків, аморальна поведінка тощо). (Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 103).

Девіантна поведінка батьків – система вчинків батьків, що порушує норми моралі або підпадає під статті Кримінального Кодексу і переслідується нормами права. (Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 107).

Дитячий будинок (д.б.) – державний виховний заклад для дітей-сиріт та дітей, батьки яких неспроможні виконувати виховну функцію (позбавлені батьківських прав, тяжкохворі тощо). В д.б. протягом року поступають діти від 3 до 7 років із будинку дитини, сім'ї або притулку. (Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 118).

Домашнє виховання – один із видів виховання дітей, яке здійснюється в умовах сім'ї до вступу дитини в школу. Характерним для д.в. є домінуючий вплив батьків, бабусі та дідуся, інших членів сім'ї, майже повна відсутність форм суспільного виховання, впливу дитячого колективу (напр., дитячих ясел, дитячого садка), вихователів. (Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 131).

Дошкільне виховання (д.в.) – виховання дітей віком від одного до семи років у дитячих установах чи родині, спрямовані на фізичний, психологічний і соціальний розвиток особистості. (Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 133).

– сімейне й суспільне виховання дітей дошкільного віку. Залежно від початку шкільного навчання в різних країнах д.в. охоплює дітей від трьох до шести –семи років. Метою д.в. є всебічний розвиток дитини, виховання її в дусі дружби і товаришування, любов до праці, поваги до старших. (Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 79).

Е

Екологічне виховання – напрям педагогіки, пов'язаний з екологією. **Е.в.** дітей є цілеспрямованим педагогічним процесом. Результатом **е.в.** є екологічна культура особистості, яка передбачає становлення усвідомленого формування до природних об'єктів у їх багатоманітності, а також ставлення до себе як частини природи, розуміння цінності життя і здоров'я, їх залежності від стану природного довкілля. (Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 140).

Економічне виховання – організація впливів на підростаюче покоління з метою збагачення його економічними знаннями, формування у нього економічного мислення, діловитості, зміцнення дисципліни, усвідомлення необхідності і потреби кожної людини трудитися на благо суспільства. (Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 66–67).

Естетичне виховання (е.в.) – один із складників виховання; у вузькому розумінні **е.в.** означає формування «естетичної культури» людини, де естетичні та художні цінності використовуються для поглиблення почуттів, пізнання й

оцінювання естетичних явищ; у широкому розумінні **е.в.** («виховання через мистецтво») відноситься до формування цілісної особистості людини. (Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 9).

– складова виховання, спрямована на формування здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси. (Скрипченко О. В. Довідник з педагогіки і психології: Навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Т. М. Лисянська, Л. О. Скрипченко. – К., 2001. – С. 42).

– складова частина виховного процесу, безпосередньо спрямована на формування й виховання естетичних почуттів, смаків, суджень, художніх здібностей особистості, на розвиток її здатності сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини. (Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л. В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 144).

Естетичне виховання в сім'ї – розвиток у дітей любові та інтересу до мистецтва, а також умінь та навичок художньої діяльності (співу, гри на музичних інструментах, художнього читання тощо)... Естетично влаштований побут родини, інтерес до мистецтва позитивно впливають на розвиток естетичних смаків дитини. (Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л. В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 145).

3

Занедбаність педагогічна – стійкі відхилення від норми в моральній свідомості й поведінці чи навчальній діяльності, спричинені недоліками педагогічного впливу. Педагогічно занедбана дитина є психічно нормальною й фізично здоровою, однак не має знань та вмінь, необхідних для нормальної життєдіяльності. Розрізняють поняття **з.п.** і важковиховуваності. У педагогічно занедбаних дітей спостерігаються затримки розумового розвитку, втрата інтересу до навчання, відставання з окремих навчальних предметів, відчуття дискомфорту в колективі,

зниження відповідальності й організованості тощо. **З.п.** піддається корекції з боку педагогів. (*Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 80.*).

Заохочення у вихованні – засіб педагогічного впливу, який використовується у тих випадках, коли дитина вдало виконала важке завдання, провела корисну роботу, здійснила хороший вчинок тощо. (*Скрипченко О. В. Довідник з педагогіки і психології: Навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Т. М. Лисянська, Л. О. Скрипченко. – К., 2001. – С. 49.*).

М

Методи виховання (м.в.) – сукупність найбільш загальних способів розв'язання виховних завдань і здійснення виховних взаємодій, способів взаємопов'язаної діяльності вихователів і вихованців, спрямованих на досягнення цілей виховання; сукупність специфічних способів і прийомів виховної роботи, які використовуються в процесі формування особистісних якостей учнів для розвитку їхньої свідомості, мотиваційної сфери й потреб, для вироблення навичок і звичок поведінки і діяльності, а також їхньої корекції і вдосконалення. **М.в.** поділяють на методи різнобічного впливу на свідомість, почуття й волю учнів з метою формування їхніх поглядів і переконань (бесіда, лекція, диспут, позитивний приклад; методи організації діяльності й формування досвіду суспільної поведінки (педагогічна вимога, громадська думка, вправа, привчання, створення виховних ситуацій); методи регулювання, корекції, стимулювання позитивної поведінки і діяльності вихованців (змагання, покарання, заохочення). (*Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 135.*).

Методи самовиховання – самоорганізація, самозобов'язання, самозвіт ставлення до свого «Я», самокритика, ідентифікація, наслідування прикладу, самозаохочення, аутотренінг тощо (П. Чамата, М. Боришевський та ін.). (*Скрипченко О. В. Довідник з педагогіки і психології: Навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Т. М. Лисянська, Л. О. Скрипченко. – К., 2001. – С. 87.*).

Методи сімейного виховання – способи досягнення виховної мети в умовах сім'ї; сукупність прийомів сімейного виховання дитини. Найбільш поширеними **м.с.в.** у вихованні дитини дошкільного віку є: привчання, вправляння, вимоги, єдність вимог батька й матері, пояснення, навіювання, довіра або недовіра, особистий приклад батьків, покарання, примушування, заохочення та його форми: похвала, схвалення, подяка, вдячність, привітна усмішка, схвальний погляд, нагорода, подарунки тощо. (*Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 210).*

Методика виховання – педагогічна дисципліна, яка займається організацією виховання в школах та інших виховних закладах. Системною основою для методики виховання є теорія виховання, а джерелом надійної інформації – результати досліджень процесів, умов та потреб виховання в різних типах та різних ступенях шкіл, у різних виховних закладах та молодіжних організаціях. (*Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 38).*

Моральна поведінка (м.п.) – дії людини стосовно суспільства, інших людей та предметів світу, які розглядаються з боку їх регуляції суспільними нормами моральності та права. Проявами **м.п.** є вчинки, в яких формуються й одночасно виражаються позиції особистості, її моральні переконання. (*Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 17).*

Моральне виховання (м.в.) – загал свідомих виховних діянь та власної діяльності вихованця, метою яких є формування психічних позицій, що зумовлюють моральну поведінку особи як соціальної істоти. Сюди належать чутливість на моральні цінності, пов'язані з нею моральні постави та мотивації як чинники, що зумовлюють розвиток особистості з виконанням нею соціальних ролей, а також такі риси характеру, як чемність, справедливість, дійовість (активність), емпатія. Важливу роль у моральному вихованні відіграють моральні переконання, оцінки та ідеали. (*Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 70).*

– один із найважливіших видів виховання, що полягає у цілеспрямованому формуванні моральної свідомості, у розвитку

морального почуття й формуванні звичок і навичок моральної поведінки людини відповідно до певної ідеології. **М.в.** починається в родині, триває у дошкільних закладах, загальноосвітніх школах, пізніше – у вузах та інших навчальних закладах. Основними методами **м.в.** є переконання, привчання, заохочення тощо. (*Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 145).*

– особлива форма багатогранного процесу розвитку людини: свідоме й систематичне культивування у ньому загальнолюдських моральних якостей; організація й освоєння моральних цінностей та етичних знань; формування здатності жити відповідно до норм і принципів моралі для втілення їх у практичній діяльності. (*Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 35).*

– цілеспрямований процес залучення дітей до моральних цінностей, вироблених людством і прийнятих у суспільстві. Сутність **м.в.** визначають моральні еталони, за якими живе, діє, розвивається людська спільнота в певних соціальних та історичних умовах. Основними сферами **м.в.** є гуманні почуття та стосунки, початки патріотизму та інтернаціоналізму, працьовитість, що виражається в індивідуальних та колективних якостях особистості. (*Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 68).*

Музичне виховання – розділ естетичного виховання, який полягає у реалізації різноманітних форм музичної діяльності вихованців, передусім у слуханні музичних творів, їх виконанні та власній музичній творчості відповідно розвитку особистості та участі в музичній вітчизняній та зарубіжній культурі. (*Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 71).*

Музичне виховання дошкільників – цілеспрямований і систематичний розвиток музичних здібностей дітей, виховання емоційного розуміння музики та морально-етичних почуттів, здатності розуміти та відчувати зміст музичного твору. Естетичний аспект музичного виховання впливає на різнобічний розвиток особистості дитини. (*Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 220).*

Національне виховання – історично зумовлена і створена народом сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій та звичаїв, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючого покоління, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість й досягається духовна єдність поколінь. (Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 71).

Нове виховання – міжнародний педагогічний рух з відновлення школи та виховання. У країнах Західної Європи він отримав назву нового виховання, в Німеччині – педагогіки реформи, в США – прогресивізму. Представники цього руху оголосили гасла «активної школи» або «школи для дитини», яка виховує «до життя – через життя». (Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 39).

Особистісно зорієнтоване виховання – це утвердження людини як найвищої цінності, навколо якої ґрунтуються всі інші суспільні пріоритети. (Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 168).

Особистість (о.) – цілісність соціальних властивостей людини, продукт суспільного розвитку і залучення індивіда до системи соціальних відносин за допомогою активної предметної діяльності і спілкування. Індивід стає о. у процесі освоєння соціальних функцій і розвитку самосвідомості, тобто після усвідомлення своєї самототожності й неповторності як суб'єкта діяльності й індивідуальності, але саме як члена соціуму. (Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 168).

Патріотизм (п.) – любов до Батьківщини, відданість їй, готовність служити її інтересам, йти на самопожертву. **П.** виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів... Виховання **п.** у дітей в сім'ї розпочинається з виховання у них любові до рідної мови, культури народу та його традицій, поваги до сімейних реліквій, пов'язаних із трудовими і бойовими сторонами життя предків, близьких родичів, земляків. (*Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексєєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 244).*

Педагогічний вплив – вплив педагога на свідомість, волю, емоції вихованців, на організацію їхнього життя та діяльність в інтересах формування в них необхідних якостей і забезпечення успішного досягнення поставлених цілей. (*Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 39).*

Педагогічний процес (навчально-виховний процес) – цілеспрямована, свідомо організована, динамічна взаємодія вихователів і вихованців, у процесі якої розв'язуються суспільно необхідні завдання освіти і гармонійного виховання. (*Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 176).*

Педагогічний такт – вміння вихователя відповідно поводитися з вихованцями, що підвищує авторитет вихователя та збільшує його вплив на молодь. (*Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 99).*

– 1) почуття міри в застосуванні засобів педагогічного впливу на учнів; 2) творче вміння обирати в кожному конкретному випадку таку лінію поведінки, такий підхід (за допомогою слова, вчинків, тону, поглядів, жестів, міміки тощо), які оберігають честь і гідність учнівського колективу, кожного учня. (*Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 176).*

Перевиховання – виправлення відхилень, вад, негативних наслідків, допущених у вихованні людської особистості. Провідним механізмом **п.** вважається переконання дією, тобто через залучення вихованця до активної, значущої для нього й водночас суспільно корисної діяльності, в процесі якої відбувається переоцінка цінностей, формування адекватної соціальної спрямованості й відповідних соціально прийнятих зразків поведінки. (*Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 177).*

– діяльність, яка полягає у зміні вже сформованих мотивів, інтересів, поглядів, переконань і установок; інколи це процес перебудови особистості в цілому. (*Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 84).*

Переконування (п.) – метод виховання, що передбачає доведення істинності якихось положень, переконання в необхідності виконання тих чи інших дій, формування певних моральних і духовних якостей, розвиток потреби в самопізнанні й самовихованні. Основними засобами методу **п.** є: розуміння, довіра, співчуття, застереження, критика, обговорення, бесіда, розповідь, роз'яснення, вправлення, навіювання, показ прикладу тощо. (*Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексєєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 250).*

Покарання (п.) – педагогічний метод корекції поведінки з метою її виправлення. **П.**, зазвичай, є наслідком поганих вчинків, недотримання вимог, порушення правил тощо... Щоб **п.** було дієвим методом виховання, воно не повинно шкодити психічному і фізичному здоров'ю дітей, викликати в них страх, принижувати дитячу гідність, позбавляти дитину батьківської любові. (*Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексєєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 254).*

Похвала – позитивна оцінка чогось, когось, поведінки або діяльності взагалі... **П.** є ефективним моральним заохоченням, стимулом до діяльності. Розрізняють **п.** об'єктивну, авансовану й удавану (нещирю). (*Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексєєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 257–258).*

Привчання – метод виховання, що базується на повторюваності дій або вчинків з метою їх кращого засвоєння та формування стійких звичок. (*Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 260).*

Приклад – один із методів виховання, ефективність якого забезпечується прагненням і віковими особливостями дітей дошкільного віку наслідувати найближчих дорослих. (*Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 261).*

Принципи виховання (п.в.) – вихідні положення, що впливають із закономірностей виховання й визначають загальне спрямування виховного процесу, основні вимоги до його змісту, методики та організації. **П.в.** – система вимог, що охоплює всі сторони процесу виховання й відображає результати узагальненого досвіду виховної практики. Загальні **п.в.**: суспільна спрямованість; виховання особистості в діяльності та спілкуванні; стимулювання внутрішньої активності особистості; гуманізм у поєднанні з високою вимогливістю; оптимістичне прогнозування; опора на позитивні якості учнів; врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів; виховання в колективі; єдність і погодженість вимог, зусиль і дій школи, родини й громадськості. (*Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 193–194).*

Природне виховання – педагогічна теорія, яка вбачає мету виховання лише в тому, щоб стежити за природним розвитком дитини. Поняття «природне виховання» запровадив у широкий педагогічний вжиток Ж.-Ж. Руссо. (*Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 194).*

Процес виховання (п.в.) – цілісний процес, у якому органічно поєднані змістовна й процесуальна сторони. Змістовна сторона **п.в.** характеризує сукупність виховних цілей, процесуальна – характеризує самокерований процес педагогічної взаємодії вчителя та учня, що містить організацію і функціонування системи виховної діяльності й самовиховання учнів, спрямованої на реалізацію виховних цілей і формування позитивного досвіду самовдосконалення учнів. (*Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 203).*

Родина (р.) – заснована на шлюбі або кровній спорідненості мала група, члени якої пов'язані спільністю побуту, взаємною моральною відповідальністю і взаємодопомогою. (*Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 216).*

– відіграє важливу роль у вихованні підростаючого покоління, передаючи дітям соціальний досвід. **Р.** є першим мікросоціальним середовищем, в якому визначаються соціальний статус дитини, її права й обов'язки, встановлюються зв'язки з родичами. (*Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексєєнко, Л. В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 275).*

Розвиток особистості – процес формування особистості як соціальної істоти в результаті її соціалізації і виховання. (*Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексєєнко, Л. В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 277).*

Розумове виховання (р.в.) – важлива складова частина всебічного розвитку особистості, підготовки її до життя і праці. **Р.в.** передбачає розвиток мислення й пізнавальних здібностей людини. Основними факторами, що визначають ефективність **р.в.**, є науковість і різноманітність засвоєваних знань, застосування такої методики навчання, яка забезпечує активність і самостійність пізнавальної діяльності, стимулювання інтересів, створює позитивний мікроклімат навчання. (*Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 220).*

– формування позитивної мотивації і ставлення до навчання як продукту людського розуму через розумову працю та прищеплення вихованцям потреби розвитку власного інтелекту. (*Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 59).*

Самовиховання – систематична й свідома діяльність людини, спрямована на вироблення в собі бажаних фізичних розумових, моральних, естетичних якостей, позитивних рис волі й характеру, усунення негативних звичок. Результат с. перевіряється практикою життя. (Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 223).

– усвідомлювана діяльність людини, спрямована на самовдосконалення, вироблення власних позитивних якостей, звичок, переборення особистісних вад. С. стає можливим, коли особистість набуває здатності аналізувати свої дії, вчинки, усвідомлювати їхню мотивацію, ставити перед собою та узгоджувати суспільно значущі цілі з особистісно значущими. (Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексєєнко, Л. В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 282).

Самоконтроль – один із проявів усвідомленої регуляції людиною власної поведінки та діяльності з метою забезпечення відповідності їх результатів поставленим цілям, пред'явленим вимогам, правилам, зразкам. Важливу роль у процесах самоконтролю особистості відіграють її оцінка та самооцінка. (Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 92).

Самореалізація – прагнення людини до якомога повнішого виявлення і вияву своїх можливостей, нахилів, здібностей, якостей особистості, як одне з виражень соціальних потреб людини. Успішна с. передбачає наявність сприятливих соціально-історичних умов розвитку особистості в тому чи іншому суспільному середовищі. Початком процесу с. є перші етапи соціалізації індивіда. (Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 226).

– процес змін у розвитку, який полягає у внутрішньому удосконаленні особистості (у протилежність до процесів деградації), прагнення до конструювання власної особистості через обрані зразки. С. ґрунтується на духовних і моральних цінностях та проєкті власної особистості. У праці самореалізація людини

проявляється через професійне становлення, основою якого є почуття професійної гідності. (Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 93).

Сенсорне виховання – складова частина розумового й фізичного виховання дитини, спрямована на розвиток діяльності її органів відчуття і сприймання. (Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 230).

Середовище – цілісність екологічних, економічних, політичних, культурно-освітніх та інституційних процесів у їх взаємозв'язках і залежностях. У цьому розумінні середовище є простором, у якому суспільство реалізує різні форми діяльності, створюючи тим самим умови для задоволення матеріальних та духовних потреб. (Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 43).

Система виховання – сукупність інституцій та взаємопов'язаних між собою осіб, які реалізують спільні цілі виховної діяльності. Функціонування системи виховання полягає в реалізації планів виховної роботи над формуванням мотивів, почуттів, переконань, постав, рис характеру та способів поведінки підростаючого покоління, відповідно до цілей виховання та в отриманні сподіваних результатів. Поняття системи виховання відноситься до цілісності інтегрованої діяльності школи та її співпраці з іншими виховними закладами та інституціями. (Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 99).

Сімейне виховання – виховання в сімейному колі, яке є першою школою виховання для більшості людей. Велике значення мають такі чинники, як ставлення та поведінка батьків, емоційна атмосфера та культура сімейного життя, участь у виконанні домашньої праці, співпраця сім'ї зі школою тощо. (Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 47).

– одна з форм виховання дітей, що поєднує цілеспрямовані педагогічні дії батьків з повсякденним впливом сімейного побуту. Головне завдання **с.в.** – підготовка дітей до життя в наявних

соціальних умовах, набуття ними знань, умінь, навичок, необхідних для нормального формування особистості в умовах родини. (*Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 236*).

Сімейна педагогіка- це галузь педагогіки, що вивчає закономірності виховання дітей у сім'ї.

Сім'я – це заснована на шлюбі або кровній спорідненості мала група, члени якої пов'язані спільністю побуту, взаємною моральною відповідальністю та взаємодопомогою; в ній виробляються сукупність норм, санкцій та зразків поведінки, що регламентують взаємодію між подружжям, батьками та дітьми, дітей між собою.

Соціалізація (с.) – 1) двосторонній процес, що включає в себе, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом входження в соціальне середовище, систему соціальних зв'язків індивідом через його активну діяльність, активне включення в соціальне середовище; 2) загальні діяння зі сторони суспільства, зокрема сім'ї, школи та соціального середовища, спрямовані на перетворення індивіда в суспільну істоту, надання їй такої системи цінностей і досягнення такого розвитку особистості, яке сприяло б формуванню повноцінного члена суспільства; 3) загальні зміни, що відбуваються в індивіда під впливом суспільних діянь і сприяють поступовому становленню повноцінного члена суспільства. (*Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 94–95*).

– залучення людини до соціального довкілля, шляхом його прийняття і перетворення на власний життєвий світ, відповідно до своїх вимог і можливостей, індивідуальних рис, здобутків і соціального досвіду в найширшому його розумінні. С. відбувається через наслідування, навіювання, передачу досвіду і набуття різноманітних вражень у життєвих ситуаціях. (*Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 301*).

Соціальна адаптація (с.а.) – вид взаємодії особистості або соціальної групи із соціальним середовищем, у ході якого узгоджуються вимоги і очікування його учасників. Найважливіший компонент с.а. – узгодження самооцінок і домагань суб'єкта з його можливостями і з реальністю соціального середовища, що містить як реальний рівень, так і потенційні тенденції розвитку середовища й суб'єкта організмів до умов існування і звикання до них. (*Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 8).*

– пристосування індивіда до умов соціального оточення, наприклад, школи, закладу праці та ін. Результатом с.а. є стан рівноваги між особистісними потребами та вимогами соціального оточення. Чинники, які регулюють правильний перебіг с.а., – це: соціалізація чи соціумізація (усуспільнення) індивіда, формування вразливості на потреби інших людей та добробут суспільства, а також інтелігентність та знання власних можливостей. Завдяки с.а. людина стає пристосованішою до здорового способу життя, яке приносить задоволення та має суспільну цінність. (*Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 98).*

Соціальна поведінка – нормативно схвалений зразок поведінки, очікуваний від кожного, відповідно до виконуваної соціальної ролі. (*Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 17–18).*

Соціальне виховання, суспільне виховання (с.в.) – підготовка молодих поколінь до ефективної участі в суспільному житті, виконання обов'язків громадянина і працівника. С.в. є частиною соціумізації як процесу рівноправного входження в соціум. (*Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 94).*

Соціальне середовище (с.с.) – відносно сталий склад осіб, груп або інших зібрань як прояв активності людини. Серед різних складових с.с. особливо важливими вважаються: 1) розміщення колективів, які зумовлені різноманітністю міжособових контактів; 2) рівень освіченості осіб та груп, пов'язаних з даним індивідом, зокрема батьків; 3) професійна структура осіб, груп та колективів як чинник, який впливає на економічну та культурну сторону життя. (*Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 43–44).*

Статеве виховання – ознайомлення дітей і молоді з темою «відтворення». Недоліки наявних схем **с.в.** пов'язані з акцентуванням суто фізіологічних аспектів й ігноруванням важливості високих моральних почуттів і емоцій (ніжності, кохання, вдячності та ін.), а також згадки про досягнення нейромолекулярної біології щодо природи емоційних станів і поведінки людини. (Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 93–94).

– формування свідомості дитини відповідно з її належністю до певної статі, забезпечення умов для нормального психосексуального розвитку особистості. Засвоєння суспільно усталених норм поведінки здійснюється завдяки характеру спілкування дитини в колі сім'ї, змісту гри, занять та навчання, орієнтованих на успішне виконання статевих ролей – хлопчика, юнака, сина, нареченого, батька, чоловіка і т.д. (для жіночої статі відповідно). (Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 69).

Стратегія виховання – чітка визначеність щодо майбутнього дитини та прагнення до її реалізації... **С.в.**, як правило, визначається цілепокладанням. (Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 305).

Т

Толерантність (т.) – позиція або поведінка, що полягає у визнанні прав інших людей, відмінних до власних переконань, постав та поведінки; **т.** розумова означає повагу до чужих поглядів; **т.** моральна – стосується поведінки та стилю життя. (Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 105).

Трудове виховання – система виховних впливів, яка передбачає залучення дітей і молоді для їхнього загального розвитку до трудової діяльності. **Т.в.** притаманне всім історичним формаціям і є найстарішою формою виховання... У сучасній

українській школі **т.в.** здійснюється багатьма шляхами: у процесі вивчення загальноосвітніх предметів гуманітарного й природничо-математичних циклів, на уроках трудового навчання, у процесі самообслуговування, у позакласній і позашкільній роботі, в родині. (*Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 275*).

– передбачає позитивне ставлення дітей до власної посиленої праці та до роботи дорослих, стимулювання потреби працювати, створення основ і мотивів працьовитості, прищеплення трудових умінь та навичок у доступних видах праці, розвиток морально-вольових якостей особистості. (*Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 69*).

У

Умови самовиховання – 1) Наявність достатнього рівня розвитку особистості, її самосвідомості. 2) Усвідомлення особистістю потреби самовиховання. 3) Самокритичне ставлення до свого «я». 4) Наявність переживання, породженого усвідомленням своїх негативних якостей та ін. (*Скрипченко О. В. Довідник з педагогіки та психології: Навч. посіб. для викладачів та студ. пед. навч. закл. / О. В. Скрипченко, Т. М. Лисянська, Л. О. Скрипченко; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2001. – С. 198–199*).

Умови сімейного виховання (у.с.в.) – складові способу життя сім'ї, в якій зростає дитина... У цілому **у.с.в.** дитини пов'язані з рівнем суспільного життя і з філософією суспільства. Всі **у.с.в.** можна звести до родинно-національних умов, виразником яких є сімейна атмосфера з родинною трансформацією духовно-культурного досвіду нації; соціально-побутових умов, які слугують тлом виховної діяльності сім'ї; психолого-педагогічних умов, що визначають сукупний рівень виховних можливостей сім'ї. (*Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 321*).

Фізичне виховання (ф.в.) – складова частина загального виховання; соціально-педагогічний процес, спрямований на зміцнення здоров'я й загартовування організму, гармонійний розвиток форм, функцій і фізичних можливостей людини, формування життєво важливих рухових навичок та умінь. **Ф.в.** здійснюється в єдності з розумовим, моральним, трудовим та естетичним вихованням. (*Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 285).*

– цілеспрямований процес охорони життя, зміцнення здоров'я дитини, своєчасний і повноцінний розвиток її організму, оптимізація його функціонування; розвиток потреби у фізичній досконалості, зокрема, вправності, сміливості, сили волі, долання труднощів, відчуття відповідальності та підтримки товаришів; формування у дітей свідомого ставлення до свого здоров'я. (*Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 70).*

Форми виховання – діляться за змістом (фізичне, розумове, трудове), за ставленням вихователів (авторитарне, демократичне), за об'єктами виховання (моральне, естетичне, правове, економічне, екологічне тощо). (*Скрипченко О. В. Довідник з педагогіки та психології: Навч. посіб. для викладачів та студ. пед. навч. закл. / О. В. Скрипченко, Т. М. Лисянська, Л. О. Скрипченко; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2001. – С. 203).*

Художнє виховання (х.в.) – виховання через мистецтво з метою розвитку та поглиблення естетичних почуттів та смаку, розвиток творчої активності вихованців у галузі образотворчого мистецтва, зокрема живопису, графіки та скульптури. (*Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 14).*

- складова естетичного виховання; формування засобами мистецтва естетичного сприйняття, розвиток художньо-творчих здібностей людини в різноманітних галузях мистецтва, потреби вносити в життя прекрасне. Метою **х.в.** є розвиток інтересу до мистецтва, формування в людини вміння сприймати, розуміти та оцінювати твори мистецтва, естетичної свідомості (смаків, поглядів, потреб) тощо. (*Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – С. 290*).

- цілеспрямований процес розвитку творчої особистості, здатної сприймати, почувати, цінувати прекрасне і створювати художні образи. **Х.в.** передбачає збагачення чуттєвого досвіду, емоційної сфери особистості, пізнання прекрасного в людях, у предметній дійсності, природі, мистецтві. (*Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – С. 70*).

Ц

Цілеспрямоване виховання – обмірковані педагогічні впливи. *Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 55*).

Цілі виховання (ц.в.) – бажані та очікувані зміни, які під впливом використання відповідних методів, засобів та умов формуються у вихованців у вигляді поглядів, постав, навичок та інших рис особистості. **Ц.в.** одночасно охоплюють зміни пізнавально-інструментальної сфери (пов'язані із пізнанням світу) та мотиваційно-емоційної сфери (формування становлення до світу та людей, переконань, системи цінностей та сенсу й цілей життя). (*Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 40*).

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	3
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	15
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	42
ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ	44
ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА ІНДЗ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СІМЕЙНА ПЕДАГОГІКА».....	45
ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ РЕФЕРАТУ	46
ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ	50
ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ	52
ТЕЗАУРУС З ДИСЦИПЛІНИ	56

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

СКОРИК
ТАМАРА ВОЛОДИМИРІВНА

СІМЕЙНА ПЕДАГОГІКА

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
ТА ЗАВДАНЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
для студентів спеціальності 013 «Початкова освіта»

Технічний редактор *О. Клімова*

Комп'ютерна верстка
та макетування *О. Клімова*

Комп'ютерний набір *Т. Скорик*

*(Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 23743-13583 ПР від 06.02.2019 р.)*

Підписано до друку 15.10.2019 р. Формат 60 x 84 1/16.

Папір офсетний. Друк на різнографі.

Ум. друк. арк. 4,65. Обл.-вид. арк. 2,78.

Наклад 50 прим. Зам. № 897.

Редакційно-видавничий відділ НУЧК імені Т.Г. Шевченка.

14013, вул. Гетьмана Полуботка, 53, к. 208.

Тел. 65-17-99.

nuchk.tipograf@gmail.com

